

W sumie wydaje się, iż sesja poznańska w znacznej mierze spełniła swe zadania. Stanowiła poważny przyczynek do generalnej oceny stuletnich dziejów Niemiec, ich roli w Europie i ich wpływu na przebieg historii narodu Polskiego. Jest rzeczą oczywistą, że sesja nie mogła objąć całokształtu tej problematyki, tym niemniej wydaje się, iż przy tak szerokich ramach chronologicznych, niektóre referaty powinny mieć bardziej syntetyczny i przekrojowy charakter, tak aby pewne wątki nie urywały się sztucznie na określonej dacie. Podobnie niektóre głosy w dyskusji były zbyt szczegółowe, gdy jednocześnie niechętnie sięgano do bardziej ogólnych problemów. Odzwierciedla to w pewnym stopniu stan historiografii polskiej, zajmującej się wycinkowo historią Niemiec, najczęściej kwestiami z pogranicza stosunków polsko-niemieckich. Sesja próbowała poniekąd narzucić inne spojrzenie. Za poważny brak sesji uznalbyśmy nieuwzględnienie okresu po 1945 r. — obrady ciążyły bardziej ku okresowi wcześniejszemu niż ku współczesności.

Sesja wymagała, z uwagi na swe rozmiary i dużą liczbę uczestników, poważnego wysiłku organizacyjnego. Od tej strony obrady przebiegały sprawnie. Na podkreślenie zasługują wysiłki organizatorów, aby dyskusji nadać kształt jak najbardziej rzeczowy i polemiczny. Mankamentem — wynikłym głównie z winy referentów — był brak powielonych referatów. Przedłużało to niepotrzebnie posiedzenia i ograniczało czas, który można by przeznaczyć na dyskusję. Dobrze się stało, że w sesji wzięli udział naukowcy z innych krajów. Pozwoliło to rozszerzyć sposób widzenia problematyki niemieckiej (mówił o tym w podsumowaniu prof. Pajewski) a poza tym wprowadziło — skromny wprawdzie od strony merytorycznej — element konfrontacji poglądów naukowców polskich i innych. W konfrontacji tej na uwagę zasługuje w szczególności próba dialogu z przedstawicielami historiografii zachodniemieckiej, w pełni możliwa — mówił o tym w dyskusji mgr Z. Kulak — wobec zarysowujących się w niej nowych tendencji.

Zbigniew Mazur

MIĘDZYNARODOWA „SZKOŁA LETNIA” EKONOMISTÓW

W dniach od 6 do 22 września 1971 r. w Leningradzie odbyło się kolejne spotkanie młodych ekonomistów krajów socjalistycznych. Trzecie już ze spotkań tego typu (zwanych „letnią szkołą”), organizowane w ramach programu Komisji Wielostronnej Współpracy Akademii Nauk Krajów Socjalistycznych, przygotowane zostało przez Instytut Mirowej Ekonomiki i Międzynarodowych Odnoszeń AN ZSRR. Uczestniczyło w nim ponad 30 ekonomistów z Bułgarii, Czechosłowacji, NRD, Polski, Węgier i ZSRR. Program przewidywał referaty i dyskusję nad takimi problemami współczesnego kapitalizmu państwowo-monopolistycznego jak: istota interwencjonizmu państwowo-monopolistycznego, jego granice i sprzeczności; specyfika państwowo-monopolistycznego regulowania w różnych sferach i gałęziach gospodarki; reprodukcja i cykl ekonomiczny w warunkach kapitalizmu państwowo-monopolistycznego; społeczne problemy rozwoju kapitalizmu państwowo-monopolistycznego; rozwój stosunków międzynarodowych w warunkach kapitalizmu państwowo-monopolistycznego; miejsce burżuazyjnej ekonomii politycznej w systemie współczesnego kapitalizmu państwowo-monopolistycznego.

Nad zagadnieniami tymi rozwinęła się ożywiona i bardzo interesująca dyskusja, do której bezpośrednich impulsów dostarczały każdorazowo wystąpienia specjalistów różnych dziedzin ekonomii politycznej kapitalizmu w formie bądź systematycznego wykładu, bądź w postawieniu zagadnień nie wyjaśnionych czy kontrowersyjnych. Uczestnicy „letniej szkoły” wysłuchali ogółem 11 wykładów z zakresu pro-

blematyki współczesnego kapitalizmu, z tego dwa dotyczyły głównie metodologii i aktualnych zadań nauki marksistowskiej w zakresie badań nad współczesnym kapitalizmem. Były to: inauguracyjne przemówienie doktora nauk ekonomicznych W. A. Martynowa (ZSRR) poświęcone tym problemom współczesnego kapitalizmu, nad którymi koncentrują się badania w Instytucie Mirowej Ekonomiki i Międzynarodowych Odnoszeniach, oraz wystąpienie akademika N. N. Inozjemcewa (ZSRR), ukazujące znaczenie i konieczność podjęcia szczegółowych prac nad określonymi grupami problemów związanymi z nowymi zjawiskami w rozwoju współczesnego kapitalizmu państwowo-monopolistycznego. Zdaniem referującego badania takie winny iść m. in. w kierunku oceny wpływu socjalizmu na współczesny kapitalizm, tendencji rozwoju postępu naukowo-technicznego, kierunków i tempa przemian społecznych w kapitalizmie oraz prognoz dotyczących rozwoju stosunków międzynarodowych.

W centrum zainteresowań kolejnych wykładawców znalazły się następujące zagadnienia: dr nauk ekonomicznych A. W. Anikin (ZSRR) wygłosił referat na temat istoty, skutków i sprzeczności współczesnego interwencjonizmu, doc. dr J. Kleer (Polska) analizował obecny etap rozwoju kapitalizmu z punktu widzenia szybkiego postępu technicznego, zwłaszcza międzynarodowego przepływu technologii, kandydat nauk ekonomicznych J. N. Pokatajew (ZSRR) przedstawił tendencje rozwoju cyklu w warunkach kapitalizmu państwowo-monopolistycznego, dr nauk historycznych G. G. Diligjenski (ZSRR) zaprezentował kompleks społeczno-politycznych problemów charakterystycznych dla współczesnego stadium kapitalizmu, a dr M. Weczkwert (NRD) — na przykładzie NRF — scharakteryzował politykę socjalną państwa jako składowy element interwencjonizmu. Roli państwa w rozwoju stosunków międzynarodowych, ze szczególnym uwzględnieniem procesów integracyjnych, poświęciła swoje wystąpienie dr nauk ekonomicznych M. M. Maksimowa (ZSRR). O roli i funkcji burżuazyjnej ekonomii politycznej w systemie kapitalizmu państwowo-monopolistycznego mówił członek korespondent AN ZSRR A. G. Milejkowski, natomiast dr M. Rumler (Czechosłowacja) wykazywał aktualność ogólnometodologicznych przesłanek zawartych w pracach Lenina dla analizy długoterminowych tendencji rozwoju gospodarki kapitalistycznej w monopolistycznym stadium jej rozwoju. Prof. A. Sziposz (Węgry) skoncentrował swoje uwagi na specyfice interwencjonizmu państwowego w zakresie gospodarki rolnej.

Chociaż dyskusję nad każdym z zagadnień rozpoczęto bezpośrednio po wystąpieniu wprowadzającym, ścisła zależność problematyki spowodowała, że dyskutowano w zasadzie cały kompleks zagadnień. Podkreślając korzyści płynące z takiego charakteru dyskusji trzeba równocześnie zauważyć, że chęć nawet bardzo ogólnego podsumowania wymiany poglądów w interesujących uczestników kwestiach natrafić musi na duże trudności. Zadanie takie utrudnia ponadto różnorodność stosowanych form: pytania (których referujący otrzymywał przeciętnie dwadzieścia — trzydzieści), wystąpienia wyjaśniające, polemiczne czy uzupełniające, budzące z kolei szereg następnych pytań.

Największe zainteresowanie wywołały problemy, których dotyczyły wystąpienia Anikina, Kleera, Maskimowej, Diligjenskiego, Pokatajewa, przy czym dyskusja koncentrowała się wokół takich kwestii jak: aktualne cele i metody interwencjonizmu państwowego w wysoko rozwiniętych krajach kapitalistycznych, cechy specyficzne interwencjonizmu zachodnioeuropejskiego, amerykańskiego i japońskiego, interpretacja pojęcia „sektor państwowy” — warunki i granice jego rozwoju, rewolucja naukowo-techniczna a postęp naukowo-techniczny oraz jego granice w warunkach kapitalizmu państwowego, kryteria luki technologicznej i tendencje jej rozwoju między wysoko rozwiniętymi krajami kapitalistycznymi i między wysoko rozwiniętymi a słabiorozwiniętymi, różnice w poziomie rozwoju ekonomicznego a technologicznego w krajach kapitalistycznych, skutki eksportu kapitałów amerykańskich do Europy zachodniej dla USA i Europy w aspekcie luki technologicznej i wpływ

tego eksportu na procesy integracyjne. Żywo dyskutowaną grupą problemów były też ogólne tendencje i perspektywy rozwoju stosunków międzynarodowych, charakterystyka procesów integracyjnych w kapitalizmie i ewentualne możliwości przeniesienia korzystnych doświadczeń na integrację krajów socjalistycznych, konsekwencje rozszerzenia zachodnich bloków integracyjnych, próba oceny kryzysu walutowego w kapitalizmie. Wiele uwagi poświęcono też potrzebom, możliwościom i zakresowi zmian w polityce socjalnej państwa w związku z rozwojem kapitalizmu państwowo-monopolistycznego, wyraźnym zmianom w strukturze społecznej, szczególnie specyfice współczesnej klasy robotniczej, a także aktualnej strategii i taktyce ruchu robotniczego. W toku dyskusji próbowano również określić zakres wpływu interwencjonizmu państwowego na charakter cyklu, który uległ wyraźnej zmianie po II wojnie światowej, oraz — przy ogólnej typologii współczesnych kryzysów scharakteryzować — okresy 1954 - 1957 i 1967 - 1970 i ich miejsce w ogólnym kryzysie kapitalizmu.

Z dużym zainteresowaniem uczestników trzeciej „letniej szkoły” spotkała się też inicjatywa organizatorów umożliwiająca bliższe poznanie podstawowych problemów społeczno-politycznego, ekonomicznego i kulturalnego rozwoju ZSRR. Były to m. in. spotkania z przedstawicielami leningradzkiego Komitetu Obwodowego KPZR i z zespołem wykładowców Uniwersytetu Leningradzkiego im. Żdanowa oraz wykłady na temat rozwoju stosunków ekonomicznych między krajami socjalistycznymi a kapitalistycznymi i socjologicznych aspektów planowania w gospodarce socjalistycznej (możliwości planowania zatrudnienia na przykładzie przedsiębiorstw leningradzkich). Szczególnie wystąpienie dra nauk ekonomicznych I. Iwanowa, który scharakteryzował stopień rozwoju i charakter stosunków handlowych między krajami socjalistycznymi i wysoko rozwiniętymi państwami kapitalistycznymi, a także dał ogólną ocenę perspektyw rozwoju współpracy handlowej i naukowo-technicznej, wywołało ożywioną dyskusję. Poruszano w niej m. in. takie kwestie, jak charakter i perspektywy stosunków ekonomicznych między ugrupowaniami integracyjnymi, szczególnie między RWPG a EWG, dyskutowano szanse i kierunki rozwoju wymiany handlowej i naukowo-technicznej między poszczególnymi krajami kapitalistycznymi i socjalistycznymi, a w związku z tym — stymulatory rozwoju tych stosunków działające w krajach kapitalistycznych, kryteria doboru partnerów, najkorzystniejsze dla obydwóch stron formy (np. kooperacji przemysłowej) oraz wiążące się z tym ewentualne skutki importu technologii i urządzeń dla krajów socjalistycznych, a także możliwości wykorzystania przez kraje socjalistyczne konkurencji między krajami kapitalistycznymi, perspektywy osiągnięcia wymiennalności walut krajów socjalistycznych na rynku światowym i inne żywotne zagadnienia dla wszystkich krajów obozu socjalistycznego.

O pożyteczności, a nawet konieczności, tego typu spotkań decyduje fakt, że stwarzają one doskonałą okazję do konferencji rezultatów badań naukowych prowadzonych w krajach socjalistycznych i pobudzają do twórczej dyskusji nad wężłowymi zagadnieniami współczesnego kapitalizmu. Na te, jak i inne, pozytywne aspekty zwrócił uwagę dyrektor „letniej szkoły” dr nauk ekonomicznych J. I. Judanow w wystąpieniu zamykającym obrady leningradzkiej konferencji. Szczególnie wysoko ocenił umiejętność skoncentrowania dyskusji na najważniejszych problemach i na najistotniejszych przemianach współczesnego kapitalizmu, sprzyjającą atmosferę dla swobodnej wymiany poglądów oraz pełną zaangażowania postawę wszystkich uczestników. Wyraził równocześnie ogólny pogląd uczestników, że naukowe osiągnięcia dyskusji stanowią będą implus do dalszych badań, a atmosfera spotkania przyczyniła się niewątpliwie do nawiązania ściślejszych kontaktów naukowych.